

تعیین میزان تأثیر فرصت‌ها و تهدیدات ناشی از بیداری اسلامی بر سیاست‌های دفاعی

امنیتی ج. ا. ا. با تأکید بر آراء و اندیشه‌های حضرت امام خامنه‌ای (مدظله العالی)

خسرو بوالحسنی^۱، امیر شایان شفیعی نیک^۲، عبدا... عراقی^۳

دریافت مقاله: ۹۶/۰۵/۱۰

پذیرش مقاله: ۹۶/۰۷/۱۲

چکیده

تغییر و تحولات ناشی از بیداری اسلامی در جهان اسلام در منطقه آسیا و شمال آفریقا گویای این واقعیت است که شناخت فرصت‌ها و تهدیدات وب از تعریف سیاست‌های دفاعی-امنیتی جهت مقابله با تهدیدات و مدیریت آن و بهره‌مندی از فرصت‌ها به‌صورت مطالعه شده و علمی امری ضروری به نظر می‌رسد. بر این اساس هدف تحقیق حاضر برشمردن فرصت‌ها و تهدیدات بیداری اسلامی و سپس تعیین میزان این فرصت‌ها و تهدیدها بر سیاست‌های دفاعی امنیتی ج. ا. ا. در قالب رویکرد مدیریت راهبردی به‌منظور ترسیم افق آینده می‌باشد. در این تحقیق ضمن استفاده از روش توصیفی-تحلیلی در تجزیه و تحلیل اطلاعات، برای تعیین حجم نمونه از روش نمونه‌گیری تصادفی طبقه‌ای و فرمول کوکران بهره گرفته شد که نهایتاً ۳۰ نفر تعیین گردیدند. سپس داده‌های به‌دست‌آمده در پرسشنامه با استفاده از فنون آمار استنباطی در قالب جداول تنظیم و سپس جهت بررسی میزان فراوانی پاسخ‌های داده‌شده به سؤالات پرسشنامه از آزمون کای-اسکوئر استفاده شد که نتایج آن مشخص کرد که در حوزه تهدید بالاترین عامل، ایجاد تفرقه بین مسلمانان و پایین‌ترین عامل، خطا در تحلیل قیام‌ها به دشمنان و در حوزه فرصت دو عامل فرهنگ و تفکر بسیجی و شکست طرح جنوب غرب آسیایی آمریکا و بیداری ملت‌ها به ترتیب بالاترین و پایین‌ترین تأثیر بر کل سیاست‌های دفاعی امنیتی را داشته است.

واژگان کلیدی: بیداری اسلامی، نظام سلطه، تهدید، فرصت، سیاست‌های دفاعی-امنیتی ج. ا. ا.

^۱ - استادیار علوم دفاعی راهبردی دانشگاه عالی دفاع ملی

^۲ - دانشجوی دوره دکتری علوم دفاعی راهبردی دانشگاه عالی دفاع ملی، (نویسنده مسئول) Shafieenick2000@yahoo.com

^۳ - کارشناس ارشد علوم سیاسی دانشگاه آزاد اسلامی

مقدمه

تاریخ معاصر جهان خصوصاً تحولات قرن بیستم سرشار از رویدادهای متعدد از جمله انقلابات، جنگ‌ها، منازعات ملی و بین‌المللی بوده است (آمراد و همکاران، ۱۳۸۹: ۳۲). آنچه مسلم است غربیان تحت تأثیر جهان اسلام و با الگوگیری از آن، کم‌کم توانستند پیشرفت‌های شگفتی در قرن‌های ۱۷، ۱۸ و ۱۹ به وجود آورند. (ولایتی، علی اکبر، ۱۳۸۴: ۱۳۲). غلبه یافتن نظام اسلامی بر انواع توطئه‌ها و دخالت‌های مستقیم و غیرمستقیم نظام سلطه در طول بیش از سه دهه و همین‌طور نیل به موفقیت‌های بزرگی همچون تحقق مردم‌سالاری اسلامی، دستاوردهای فرهنگی، اجتماعی، اقتصادی، علمی و فنی ایران اسلامی، موجب شده حتی برخی تحلیلگران غربی از آن به‌عنوان یک «مدل موفق» در منطقه جنوب غرب آسیا یاد کنند (میسون، تیری، ۱۳۹۰: ۲۷). از سوی دیگر تغییر و تحولات ناشی از بیداری اسلامی، در یک مسیر توقف‌ناپذیر و سیال قرار گرفته که در آن همه راهبردهای معارض و متضاد باهم کار می‌کنند (جعفری، سیدمهدی، ۱۳۸۴: ۹). قدرت‌های فرا منطقه‌ای که به دنبال از بین بردن ارزش‌های انقلابی حرکت‌های اجتماعی جهان اسلام هستند (مثل آمریکا و اروپا و صهیونیست‌ها) و راهبرد بازیگران متعدد و ملهم از انقلاب اسلامی ایران و همه جریان‌ها و گروه‌های به‌اصطلاح سیاسی داخل جهان اسلام با اندیشه‌های متنوع، باعث شده که محیط، محل تلاقی راهبردهای متنوع باشد و نتایج حاصل از تحولات مبهم به نظر برسد (شیبانی فر، محمد حسن، ۱۳۸۳: ۴۹). لذا با توجه به اینکه این وضعیت در محیط امنیت ملی ج.ا.ا اتفاق افتاده، تعیین پیامدهای ناشی از این تأثیر و تأثرات برای جمهوری اسلامی ایران اهمیت دارد.

تغییر و تحولات ناشی از بیداری اسلامی در جهان اسلام در منطقه آسیا و شمال آفریقا و تلاش استکبار به‌منظور مدیریت انقلاب‌های به وجود آمده گویای این واقعیت است که شناخت فرصت‌ها و تهدیدات و بازتعریف سیاست‌های دفاعی-امنیتی جهت مقابله با تهدیدات و مدیریت آن و بهره‌مندی از فرصت‌ها به‌صورت مطالعه شده و علمی امری ضروری به نظر می‌رسد. این تحقیق می‌تواند با مشخص کردن فرصت‌ها و تهدیدات و بررسی وضعیت‌های موجود به دنبال راه‌حل‌های مناسب برای جمهوری اسلامی ایران بوده و به لحاظ کاربردی، قادر خواهد بود زمینه تصمیم‌سازی را برای تصمیم‌گیران دفاعی-امنیتی و فرآیندهای برنامه‌ریزی در سطوح راهبردی و عملیاتی تسهیل نموده و با اتخاذ تدابیر صحیح و منطقی آمادگی مقابله در حوزه دفاعی-امنیتی را افزایش دهد.

هدف اصلی تحقیق: شناخت تأثیر فرصت‌ها و تهدیدات ناشی از بیداری اسلامی بر سیاست‌های دفاعی - امنیتی جمهوری اسلامی ایران .

اهداف فرعی تحقیق: ۱- شناخت مؤلفه‌های بیداری اسلامی. ۲- شناخت و تبیین سیاست دفاعی - امنیتی جمهوری اسلامی ایران. ۳- تعیین اهم عوامل فرصت ساز ناشی از بیداری اسلامی مؤثر بر سیاست‌های دفاعی - امنیتی جمهوری اسلامی ایران. ۴- تعیین اهم عوامل تهدیدزای ناشی از بیداری اسلامی مؤثر بر سیاست‌های دفاعی - امنیتی جمهوری اسلامی ایران. ۵- تعیین تأثیر عوامل فرصت ساز بر سیاست‌های دفاعی - امنیتی ج. ا. ۱. ۶- تعیین تأثیر عوامل تهدیدزا بر سیاست‌های دفاعی - امنیتی ج. ا. ۱.

مبانی نظری

اساساً بستر اصلی و اولیه نظریه بیداری اسلامی مبتنی بر قرآن مجید، سنت رسول اکرم (ص) و معارف اهل بیت (علیهم‌السلام) است (نجفی، موسی، ۱۳۹۰: ۱). این بررسی نیز در چهارچوب نظریه کلان بیداری اسلامی صورت گرفته است که امروزه به‌عنوان نظریه‌ای علمی و دقیق، به صورتی منسجم و عملیاتی توسط مقام معظم رهبری (مدظله‌العالی) طرح، تبیین و تشریح شده است و باینکه منبعث از مجموعه تحولات تاریخ اسلام و جوامع اسلامی و تجربیات مربوطه است، اما اکنون خود مبدل به چارچوب منفی شده است که ملت‌های مسلمان در این قالب قادر به حرکت و اقدام برای نیل به آزادی، عزت و کرامت و تحقق اهداف اصیل اسلام ناب خواهند بود. با نگاه به بیانات و تحلیل‌های معظم له، عمق بینش تاریخی و جامعه‌شناسانه ایشان به موضوع بیداری اسلامی و تحولات آن نمایان می‌شود؛ معظم له بیداری اسلامی را نه یک پروژه، بلکه یک فرایند تاریخی می‌دانند (همان: ۲).

پیشینه‌ی تحقیق:

به استناد بررسی‌های انجام‌شده در مراکز مربوط به سیاست‌های دفاعی - امنیتی، تحقیق مستقل و مستدل علمی و یا رساله و کتاب با عنوان یا هدف تحقیق حاضر که به " تأثیر فرصت‌ها و تهدیدات ناشی از بیداری اسلامی بر سیاست‌های دفاعی - امنیتی جمهوری اسلامی ایران پرداخته باشد، مشاهده و یافت نگردیده است. اما برخی مقالات نسبتاً مشابهی به شرح زیر به موضوع مورد اشاره پرداخته است:

۱- دهقانی فیروز آبادی، سید جلال و فرازی، مهدی (۱۳۹۱) با موضوع بیداری اسلامی و امنیت ملی جمهوری اسلامی ایران و این سؤال اصلی که بیداری اسلامی چه چالش‌ها و فرصت‌هایی را پیش روی امنیت ملی جمهوری اسلامی ایران قرار دارد به این نتیجه رسیدند که تلاش برای ناکارآمد کردن الگوهای مردم‌سالاری دینی، تشدید تنازعات گفتمانی، تشدید تنازعات درون دینی، تشدید رقابت‌های درون منطقه‌ای و تلاش برای بازگشت به نظم کهن جنوب غرب آسیا، تقویت موج اسلام/شیعه/ایران‌هراسی، دو قطبی شدن جنوب غرب آسیا در قالب محور مقاومت و سازش و افزایش فشارهای سیاسی، اقتصادی و نظامی بر ایران و در نهایت، فرقه‌گرایی دینی و قومی و بحران‌سازی در منطقه، از مهم‌ترین چالش‌های امنیت ملی جمهوری اسلامی می‌باشد که بر اساس دیدگاه‌های مقام معظم رهبری (مدظله العالی) تهدید در مقابل تهدید، افزایش قدرت بازدارندگی و پاسخ هر حمله در همان سطح، سه عنصر اساسی در هم‌افزایی امنیت ملی جمهوری اسلامی خواهد بود.

۲- خواجه سروی، غلامرضا (۱۳۸۹) با موضوع نسبت انقلاب اسلامی ایران با بیداری اسلامی: وجوه تشابه و تفاوت، و با این سؤال اصلی که انقلاب اسلامی ایران با خیزش و بیداری اسلامی در جهان عرب چه نسبتی دارد، به این نتیجه رسید که ظهور و نقش‌آفرینی انقلاب اسلامی، بارزترین مشخصه مشترک در میان مجموعه خیزش‌های به هم پیوسته و دنباله‌دار جاری در جنوب غرب آسیا و شمال آفریقا است. به واقع آموزه‌ها و اندیشه‌های انقلاب اسلامی متنی بر عدالت اجتماعی، مردم‌سالاری دینی و استقلال و آزادی که توانسته به تلفیقی از جمهوریت و اسلامیت دست یابد، الگوی بسیاری از جنبش‌ها و خیزش‌های مردمی است. در پایان می‌توان گفت که انقلاب اسلامی نقطه عطفی در بیداری و رهایی نه تنها جهان اسلام که دیگر ملت‌ها به شمار می‌رود که نتیجه آن شکست طرح جنوب غرب آسیایی آمریکا، بیداری ملت‌ها و افزایش ضدیت با رژیم صهیونیستی خواهد بود.

۳- قربانی شیخ نشین، ارسلان، کارآزما، جواد (۱۳۹۲) با موضوع بیداری اسلامی و دستگاه دیپلماسی ایران؛ فرصت‌ها و تهدیدها و با این سؤال اصلی که چه فرصت‌ها و چالش‌های ناشی از هدایت جنبش‌های جنوب غرب آسیا در مسیر دلخواه آمریکا برای دستگاه دیپلماسی جمهوری اسلامی بوجود می‌آید به این نتیجه رسیدند که ایران به دلیل آرمان‌ها و ارزش‌های انقلاب اسلامی که دفاع از ملت‌های مظلوم و جنبش‌های حق‌طلبانه از جمله آنهاست و نقش هدایت‌گری این کشور در بیداری اسلامی و نیز انتظاراتی که ملت‌های مسلمان منطقه از آن دارند، در قبال بیداری اسلامی در

ج. ا. ا. (با تأکید بر آراء و اندیشه‌های حضرت امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی))

جنوب غرب آسیا و شمال آفریقا یا هر نقطه دیگر در جهان مسئولیت دارد و خود را به حمایت از این جنبش‌ها ملزم می‌داند. با این حال، تحولات منطقه به همان اندازه که برای ایران فرصت‌های جدیدی ایجاد می‌کند، تهدیدهایی نیز در پی خواهد داشت که عبور از آنها تنها در سایه تدبیر و در پیش گرفتن سیاست‌های هوشمندانه، مقدور است. مهم‌ترین اصلی که در این راستا کارگشا خواهد بود، شناخت منطقی و واقعی از تحولات منطقه و پیش‌بینی صحیح جهت آن در آینده و نیز شناخت ابزارها و امکاناتی است که ایران برای نقش‌آفرینی فعالانه در این حوادث در اختیار دارد. هرچند تحولات اخیر در منطقه که از آن به بیداری اسلامی تعبیر می‌شود، دارای مبنا و خاستگاه دینی و اسلامی است، باید تلاش شود این جهت‌گیری در آینده نیز حفظ شود.

۴- نجفی، موسی (۱۳۹۱) با موضوع نظریه بیداری اسلامی بر اساس اندیشه سیاسی مقام معظم رهبری (مدظله‌العالی) و با این سوال اصلی که ماهیت بیداری اسلامی چیست و تا کون چه مراحل را طی کرده و تأثیر انقلاب اسلامی در بیداری معاصر و تحولات سه دهه اخیر جهان اسلام چگونه قابل ارزیابی است، به این نتیجه رسید که نظریه بیداری اسلامی که بر اساس اندیشه سیاسی مقام معظم رهبری (مدظله‌العالی) به دست می‌آید، این اصول را در بر دارد: ۱- این نظریه می‌تواند در شکل یک نظریه منسجم و جامع و در ابعاد علمی عمیق و صحیح مطرح شده، قابل ارائه باشد ۲- چون این نظریه، منبعث از ابکار و آرای مرجع و مجتهدی است که در جایگاه رهبری بزرگ‌ترین نظام اسلامی قرن حاضر قرار دارد، حاوی مبانی نظری دقیقی است که با مسایل روز و واقعیات جهان اسلام منطبق است ۳- این نظریه دارای مبانی دینی و مستخرج از «اصول و عقاید» است از این رو، با روح کلی اسلام و به خصوص «مکتب اهل بیت عصمت (ع) همخوانی و مناسبت دارد ۴- چون این نظریه را شخصیتی بیان کرده که به تاریخ اسلامی جهان معاصر اشراف کامل داشته، لذا بر سه اصل: ۱- مردمی بودن ۲- اسلامی بودن ۳- استکبارستیزی تأکید داشته که این سه اصل با واقعیات و حوادث تاریخ دو سده اخیر دنیای اسلام مطابق بوده و تحولات اصلی و دغدغه‌های واقعی جوامع اسلامی در آن مد نظر قرار گرفته است ۵- با در نظر داشتن این نکته که بیداری اسلامی، واکنشی در برابر استعمار غرب است، این نظریه بر اساس آرای شخصیتی مطرح شده که به ترفندهای استعمار و ابعاد نفوذ اجانب در ملل اسلامی آشناس و برای مقابله با آن، راهبردهای مهمی را بیان می‌دارد ۶- این نظریه با توجه به ویژگی‌های گفته شده، می‌تواند به عنوان اصول فکری و سیاسی نهضت بیداری اسلامی برای عصر جدید به مانند دستورالعمل مدون و مانیفست و قطب‌نمای مبارزاتی برای ملل مسلمان

مورد بحث و سر لوحه حرکت قرار گیرد ۷- با توجه به اینکه این نظریه مبتنی بر آرای رهبری نظام جمهوری اسلامی است بیداری اسلامی را در چشم انداز بزرگ ترین انقلاب دینی قرن حاضر تحلیل می کند و با توجه به ظرفیت ها و واقف این انقلاب به این پدیده مهم دنیای اسلام می نگرد همچنین این نظریه با توجه به زوایای مطرح در آن، تنها نظریه اصیلی است که در افق و گستره و خط فکری حضرت امام خمینی (ره) به عنوان معمار کبیر و فریادگر بیداری اسلامی قرن اخیر، قرار دارد و بر اساس مبانی و اصول آن خط فکری به تبیین مسایل می پردازد ۸- با توجه به ویژگی های گفته شده، این نظریه با نوعی «فرهنگ سیاسی دینی و نسبت های جدیدی» که برخاسته از متن جامعه اسلامی است به ارزیابی حرکت بیداری اسلامی می پردازد.

نتیجه گیری: با جمع بندی پیشینه تحقیق می توان به نتایج ذیل رسید: مهمترین مولفه های بیداری اسلامی عبارتند از: ۱- مردمی بودن ۲- اسلامی بودن ۳- استکبارستیزی. مهمترین سیاست های دفاعی- امنیتی جمهوری اسلامی ایران عبارتند از: ۱- تهدید در مقابل تهدید ۲- افزایش قدرت بازدارندگی ۳- پاسخ هر حمله در همان سطح. مهمترین عوامل فرصت ساز از بیداری اسلامی موثر بر سیاست های دفاعی- امنیتی جمهوری اسلامی ایران عبارتند از: ۱- شکست طرح جنوب غرب آسیایی، آمریکا ۲- بیداری ملتها ۳- افزایش ضدیت با رژیم صهیونیستی.

مفهوم شناسی:

در تاریخ معاصر اسلام، علماء و متفکران بزرگی همچون سید جمال الدین اسدآبادی، شیخ محمد عبده، سید قطب و حسن البنا هر کدام تلاش های بسیاری برای آگاه ساختن ملت های مسلمان و تبیین لزوم قیام علیه استعمارگران و مستکبران زمان برای تحقق عزت اسلام و مسلمین آغاز کردند اما علیرغم موفقیت های اولیه، با انواع توطئه چینی ها از جانب سلطه گران و وابستگان نشان مواجه شدند (آمراد و همکاران، ۱۳۸۹: ۸۹). سرانجام با آغاز حرکت بیدارگانه حضرت امام خمینی (ره) در مهر و موم های دهه ۱۳۴۰ در ایران و سپس نجف اشرف بارقه امیدی در دل مسلمانان پدیدار شد. انقلاب اسلامی بستری را آماده کرد که اگر ملتی خود را به آن متصل کند، کل زندگی آن ملت وارد تاریخی از نورانیت و معنویت می شود (طاهر زاده، ۱۳۸۸: ۴۱). در واقع می توان گفت مشروعیت سیاسی و دینی امام (ره) در سطح جهان و در قرون اخیر بی نظیر بود (محمدی، ۱۳۷۸: ۴۵). در اندیشه حضرت امام خمینی (ره) دلیل اصلی عقب ماندگی و ضعف مسلمین، استعمار

زندگی کشورها و حکومت‌های وابسته آن‌هاست، لذا دیدگاه ایشان بر اساس تفکیک‌ناپذیری دین از سیاست بنا شده است. همان‌گونه که ایشان فرمودند: «ما تا به اسلام برنگردیم، تا به اسلام رسول‌الله برنگردیم، مشکلاتمان سر جای خودش هست، نه می‌توانیم قضیه فلسطین را حل بکنیم و نه افغانستان را و نه سایر جاها را؛ ملت‌ها باید برگردند به صدر اسلام؛ اگر حکومت‌ها هم با ملت‌ها برگشتند که اشکالی نیست و اگر برگشتند، ملت‌ها باید حساب خودشان را از حکومت‌ها جدا کنند» (صحیفه امام، ج ۱۳، ۸۹). از این رو جنوب غرب آسیا با موج فزاینده و غافلگیرکننده‌ای از جنبش‌های مردمی روبرو شد که هدف آن رفع بی‌عدالتی، تبعیض، فساد، حرکت به سمت دموکراسی و نفی سلطه و اقتدار داخلی و خارجی موجود بود (کلبعلی، ۱۳۹۰: ۷).

عوامل و ریشه‌های بیداری اسلامی: در خصوص علل بروز قیام‌های مردمی در کشورهای اسلامی منطقه، تحلیل‌های مختلفی ارائه می‌شود که طیفی از رویکردهای اقتصادی-اجتماعی و سیاسی را در برمی‌گیرد و دلایلی همچون فساد گسترده، تبعیض، فقر و تلاش برای برخورداری از امکانات رفاهی و معیشتی بهتر را مطرح می‌کنند؛ برخی نیز مبارزه با استبداد، حکومت موروثی، سرکوب و خفقان حاکم بر جامعه را دلیل اصلی قیام مردم می‌دانند (جمعی از نویسندگان، ۱۳۸۴: ۳۵). اگرچه هر یک از این عوامل می‌تواند در تحلیل انقلاب‌های هر یک از کشورهای منطقه مورد توجه و بررسی قرار گیرد اما در قالب نظریه بیداری اسلامی می‌توان محورهای اصلی ذیل را به‌عنوان علل بنیادین این قیام‌ها ذکر نمود:

- ۱- اعتقاد به فاصله داشتن جامعه اسلامی از وضع مطلوب و برازنده جوامع اسلامی.
  - ۲- اعتقاد به ضرورت رجوع به قرآن و سنت به‌عنوان مبنایی نو برای زندگی در دنیای جدید و توجه یافتن آن‌ها به قابلیت‌ها و ظرفیت‌های عظیم نهفته در منابع دینی.
  - ۳- اعتقاد به ضرورت تلاش برای بازیابی هویت ملی فرهنگی یا دینی از دست‌رفته.
  - ۴- مباهات به گذشته‌ای درخشان و تمدنی بزرگ.
  - ۵- احساس کوتاهی نسبت به انجام وظایف اسلامی.
  - ۶- اعتقاد به ناکارآمدی دستاوردهای جدید برای رفع مشکلات بشریت و شکست ایدئولوژی‌های وارداتی (صوفی نیارکی، علی، ۱۳۹۱: ۱۶۵)
- بیداری اسلامی محجوریت زدایی از دین یا بازپیرایی و اخوانی‌گزاره‌ها و آموزه‌های اسلامی از اجمال و ابهاماتی است که بر سیمای دین نشسته است (جمعی از اندیشمندان، ۱۳۸۵: ۳۸۵).

مقام معظم رهبری (مدظله‌العالی) ریشه‌های اصلی قیام‌های منطقه را تبیین نموده و دلیل وحشت دشمن را از خیزش جوانان مؤمن و انقلابی منطقه یادآور می‌شوند، ایشان در این خصوص می‌فرمایند: «اسلام با پایه‌ها و مبانی استکبار یعنی ظلم و تجاوز و اشغالگری مبارزه می‌کند به همین علت زورگویان جهانی از نفس گرایش ملت‌ها به اسلام متوحش می‌شوند، همچنان که در حوادث ماه‌های اخیر منطقه، از ظاهر و نشانه‌های اسلامی بودن تظاهرات ملت‌ها و پیروزی اسلام‌گرایان در انتخابات، علناً ابراز نگرانی کرده‌اند (بیانات مورخه ۹۰/۱۰/۰۷).

سیاست‌های دفاعی - امنیتی جمهوری اسلامی ایران: وقوع انقلاب اسلامی ایران در بهمن ۱۳۵۷ در شرایطی بود که نظام شاهنشاهی آن به استکبار جهانی اتکا داشت. اساساً انقلاب اسلامی در تعارض با نظام بین‌الملل، ارزش‌ها و هنجارهایی را مطرح کرد که ضمن تضاد با منافع قدرت‌های جهانی حامی حفظ وضع موجود، موجب بروز چالش در نظام بین‌الملل شد. از این رو امام (علیه‌السلام) تنها به امت و تمدن اسلامی و نجات آن از گمراهی و عقب‌ماندگی مادی و معنوی نمی‌اندیشید، بلکه در فکر نجات همه ملت‌ها و تمدن‌ها بود (شیرودی، ۱۳۸۸: ۷۳). در حقیقت انقلاب اسلامی گشایش افق و زمان جدید در بحبوحه پایان غرب بشمار می‌رود (طاهر زاده، ۱۳۸۹: ۱۲). ایران اسلامی با طرح این ارزش‌ها در سیاست خارجی خود، تلاش کرد تا افکار عمومی ملل محروم جهان را جهت تغییر در نظام بین‌الملل تحت تأثیر قرار دهد و ارزش‌های مطرح‌شده را تبدیل به هنجار سازد. (ستوده، ۱۳۸۰: ۱۶۴) اعتراض امروز ملت‌های اسلامی بر روند تاریخی کشورهای اسلامی در ذیل تمدن غرب است. (نجفی، ۱۳۸۷: ۲۵)

منظور از واژه‌ی "دفاعی" در عبارت "سیاست دفاعی" به معنای منفعل بودن نیست، بلکه دفاعی بودن به معنای آن است که از منظر نظامی، کشور ما "ابتدا کننده به جنگ علیه هیچ کشوری نیست" اما اگر کشوری به ما حمله کرد در این صورت سیستم دفاعی ما نه پدافندی بلکه به مفهوم تهاجمی خواهد بود و چنین تهاجمی نیز برای دفاع صورت می‌گیرد. به عبارتی اگر کشوری بخواهد به کشور ما حمله کند، ما برای دفاع از خود، سراسر تهاجم می‌کنیم، پس ماهیت اقدام ما در هدف، دفاعی اما در روش، تهاجمی است. حضرت امام خمینی (علیه‌السلام) سیاست دفاعی را در قالب تفسیری موسع که تمامی حیات اجتماعی را دربر می‌گیرد موردتأکید قرار می‌دهد و بر این مبنا افزون بر بعد نظامی، حوزه دفاع فرهنگی، اقتصادی و سیاسی را شامل می‌شود و سطوح آن به‌طور عملی در حوزه ملی و فراملی قابل‌طبقه‌بندی است (حسینی و همکاران، ۱۳۸۸: ۱۹). همچنین با

بررسی بیانات مقام معظم رهبری و فرمانده کل قوا حضرت امام خامنه‌ای از سال ۱۳۶۸ تا سال ۱۳۹۲ تدابیر ارزنده ایشان که مرتبط با سیاست‌های دفاعی - امنیتی می‌باشد را به شرح زیر بیان می‌داریم:

۱- ما ملتی نیستیم که بنشینیم تماشا کنیم قدرت‌های پوشالی مادی که از درون کرم‌خورده و موریانه خورده‌اند ملت استوار و پولادین ایران را تهدید کنند، ما در مقابل تهدید، تهدید می‌کنیم (بیانات مورخه ۱۹/۸/۹۰) ۲- هر کس فکر تجاوز به جمهوری اسلامی ایران در مخیله‌اش خطور کند باید فوراً خود را آماده دریافت سیلی‌های محکم و مشت پولادین کند (بیانات مورخه ۱۹/۸/۹۰) ۳- در مقابله با تهاجم دشمنان چه از سوی امریکا یا از سوی رژیم صهیونیستی باشد برای دفاع از خود در همان سطحی که به ما حمله کنید اقدام خواهیم کرد (بیانات مورخه ۱/۱/۹۱) ۴- رژیم صهیونیستی در قواره و اندازه‌ای نیست که در صف دشمنان ملت ایران به چشم بیاید. اگر غلطی از آن‌ها سر بزنند جمهوری اسلامی تل‌آویو و حیفا را با خاک یکسان خواهد کرد. (بیانات مورخه ۱/۱/۱۳۹۲) ۵- نظام جمهوری اسلامی باید قدرت دفاعی و رزمی متناسب با داعیه‌ها و آرمان‌های انقلابی خود داشته باشد. این تنها با کار و تلاش و حفظ روحیه و آمادگی شما فرزندان اسلام و امام میسر خواهد شد (بیانات مورخه ۶/۲۶/۱۳۶۸) ۶- شما امروز خودتان را آماده کنید برای فردا (بیانات مورخه ۸/۸/۱۳۸۷) ۷- ممکن است تهاجمات دنیا در آینده، این‌طور صریح و روباز و سهل‌الدفع نباشد؛ ممکن است پیچیده‌تر باشد؛ پیچیدگی و ایمان قوی لازم است. دفاع از اسلام در دوران نبی اکرم (ص)، آسان‌تر از دفاع از اسلام در دوران امیرالمؤمنین (ع) بود. در آن زمان، قضیه پیچیده‌تر بود. امروز هم استکبار جهانی پیچیده است و ابزارهای گوناگون در اختیارش می‌باشد. شما چه می‌دانید که چه پیش خواهد آمد (بیانات مورخه ۹/۲۶/۱۳۶۹) ۸- ملت بزرگ و بسیجیان مؤمن و فداکار ما، دفاع از فلسطین را فریضه‌ای دینی می‌شمارند و در راه خدا هیچ هدفی را دست‌نیافتنی نمی‌دانند (بیانات مورخه ۹/۲۰/۱۳۶۸) ۹- امروز تهاجم فرهنگی با استفاده از ابزارها و فناوری‌های جدید ارتباطی خیلی جدی است. صدها وسیله و راهرو اطلاعات به سمت فکر جوان و نوجوان ما وجود دارد؛ از انواع شیوه‌های تلویزیونی و رادیویی و رایانه‌ای و امثال این‌ها دارند استفاده می‌کنند و همین‌طور به صورت انبوه، افکار و شبهه‌های گوناگون را در آن‌ها می‌ریزند. باید در مقابل اینان ایستاد (بیانات مورخه ۸/۱۷/۱۳۸۵) ۱۰- ما اعتقاد به بمب اتم نداریم، به سلاح اتمی نداریم؛ دنبالش هم نخواهیم رفت. بر طبق مبانی اعتقادی ما، مبانی دینی ما، به کار بردن این‌گونه

وسایل کشتار جمعی اصلاً ممنوع است، حرام است؛ این، ضایع کردن حرث و نسل است که قرآن آن را ممنوع کرده؛ ما دنبال این نمی‌رویم (بیانات مورخه ۱۳۸۸/۱۱/۳۰). ۱۱- ما برابر اصول خود از بکار بردن سلاح‌های شیمیایی ناخوشنود و با آن مخالفیم (بیانات مورخه ۱۳۸۸/۱۲/۱۷). ۱۲- به دلایل خودمان به هیچ وجه به دنبال سلاح هسته‌ای نیستیم نه تولید کرده‌ایم و نه تولید خواهیم کرد (بیانات مورخه ۹۱/۱/۱). ۱۳- امنیت ملی برای یک ملت، از همه چیز واجب‌تر است. اگر امنیت ملی نباشد هیچ دولتی نمی‌تواند کار کند، برای سازندگی، هیچ سنگی روی سنگ گذاشته نخواهد شد. وقتی که هرج و مرج و ناامنی باشد، هیچ مشکلی از مشکلات مملکت حل نخواهد شد، نه اقتصاد مردم، نه فرهنگ مردم، نه مسائل اجتماعی مردم، نه مسائل سیاسی مردم. وقتی امنیت نبود، همه این‌ها از بین خواهد رفت (بیانات مورخه ۱۳۷۸/۴/۲۱). ۱۴- اگر امنیت نباشد، اقتصاد هم نیست؛ تلاش برای سازندگی و برای افتخار آفرینی هم نیست. ناامنی، بزرگ‌ترین خطری است که یک ملت را تهدید می‌کند (بیانات مورخه ۱۳۷۹/۱/۱). ۱۵- اگر نیروهای مسلح در هر کشور به آمادگی کامل برسند، ولی از نیروهای داوطلب مردمی پشتیبانی نداشته باشند، یقیناً توانایی آنان کامل نخواهد بود. و در کشور و در انقلاب ما، اگر نیروهای بسیجی - این داوطلبان مخلص و مؤمن به هدف‌های انقلاب - در گذشته پشتیبان میدان‌های نبرد نمی‌بودند و برای همیشه نباشند - معاذالله - یقیناً کار دفاع از انقلاب لنگ خواهد ماند. اساس، نیروی مردم، یعنی همین بسیج است. به همین خاطر است که شما جوانان عزیز - چه طلبه، چه دانشجو، چه اقشار دیگر - که جزو این مجموعه‌ی عظیم جهاد فی سبیل‌الله قرار گرفته‌اید، باید به این نکته توجه کنید که محور اصلی، دفاع مسلح از انقلاب است و باید هر چه بیشتر تقویت بشود (بیانات مورخه ۱۳۷۰/۸/۳۰).

فرصت‌ها و تهدیدات ناشی از بیداری اسلامی:

(۱) تهدیدها: تهدید در اصطلاح به معنای هر آنچه که ثبات و امنیت را به خطر اندازد، همچنین به هر اقدام و تحرک بالقوه و احتمالی سیاسی، نظامی، اقتصادی و فرهنگی که موجودیت و منافع حیاتی فرد، نهاد یا کشوری را به خطر بیندازد و نیز موانع و چالش‌هایی که ما را از رسیدن به هدف باز داشته و یا باعث کاهش سرعت ما در دستیابی به آن گردد (تاهمی، سید مجتبی، ۱۳۸۱: ۴۴).

مقام معظم رهبری (مدظله‌العالی) در این خصوص می‌فرمایند: «دشمن یک سناریوی جامع و سر و ته داری را برای نظام اسلامی و برای حرکت اسلامی و بیداری اسلامی تدارک دیده است،

ج. ا. ا. (با تأکید بر آراء و اندیشه‌های حضرت امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی))

خوشبختانه ما کفایت برخورد با این سناریو را داریم، در این تردیدی نیست». (بیانات مورخه ۹۰/۰۳/۰۸). اساساً از آنجایی که عوامل بیرونی قابل کنترل نیستند لذا با تکیه بر نقاط قوت جنبش باید تهدیدات بیرونی را خنثی کرد. تهدیدات بیداری اسلامی می‌تواند مواردی از قبیل: سطحی‌نگری و عدم درک تعالیم اسلامی، نادیده گرفتن نظرات مجتهدان و فقیهان اسلامی، خودباختگی، تقلید فرهنگی و دست کشیدن از هویت اسلامی، گرایش به خشونت و تروریسم، یاس و ناامیدی، برگزیدن شیوه‌های نادرست مبارزاتی و تحریک و تطمیع از سوی نظام‌های سلطه (سالار، ۱۳۸۳: ۱۲۷) باشد، لیکن مهم‌ترین تهدیدات متوجه حرکت‌های بیداری اسلامی مسلمانان منطقه که بنا به نظر نخبگان دفاعی بر سیاست‌های دفاعی امنیتی ج. ا. ا. نیز تأثیر دارد عمدتاً شامل موارد ذیل است:

احتمال ترور نخبگان صالح و مؤثر و یا بدنام کردن آن‌ها (بیانات مورخه ۹۰/۰۶/۲۶)، خریدن برخی از افراد سست‌عنصر (همان)، حرکات تفرقه‌افکنانه قومی و مذهبی (بیانات مورخه ۹۰/۰۳/۱۴)، حصر اقتصادی، تحریم و بلوکه کردن سرمایه‌های ملی ملت‌ها (بیانات مورخه ۹۰/۰۶/۲۶).، هجوم همه‌جانبه تبلیغاتی و رسانه‌ای (بیانات مورخه ۸۹/۱۲/۰۲ و مورخه ۹۰/۰۲/۰۳)، القای تحلیل‌های انحرافی و غیرواقعی از قیام‌ها (بیانات مورخه ۸۹/۱۲/۰۱).، پیشنهاد بدیل‌های انحرافی گوناگون به نهضت‌های مردمی (بیانات مورخه ۹۰/۰۶/۲۶)، روی کار آمدن عناصر متعهد به آمریکا و غرب (بیانات مورخه ۸۹/۱۱/۱۵)، فریب و قانع کردن مردم با دستاوردهای جزئی و ابتدایی (بیانات مورخه ۸۹/۱۱/۲۷)، شبیه‌سازی انقلابات در مورد کشورهای مستقل اسلامی منطقه (بیانات مورخه ۹۰/۰۳/۱۴ و مورخه ۹۰/۰۴/۰۹)، جنگ نرم و تهاجم فرهنگی غرب علیه ملت‌های مسلمان، اعطای امتیازات مادی، رفاهی و معیشتی و برخی آزادی‌های برای آرام کردن انقلابیون (بیانات مورخه ۹۰/۰۳/۱۴)، تلاش غرب برای ایجاد اختلاف بین شیعه و سنی و القای خطر قدرت‌گیری شیعیان (عراق، بحرین و لبنان) (بیانات مورخه ۹۰/۰۱/۰۱)، احتمال بازگشت عوامل وابسته به غرب از راه‌های مختلف (بیانات مورخه ۹۰/۰۶/۱۷)، دامن زدن به هرج و مرج، بی‌ثباتی و ناامنی اقتصادی و اجتماعی با هدف نگران کردن مردم، القای ناکارآمدی دین در اداره امور جامعه، ارائه تصویر آرمانی از ارزش‌های آمریکایی و لیبرال دمکراسی غربی، تلاش‌های فراوان غرب برای جلوگیری از الگو شدن جمهوری اسلامی در منطقه و دیده نشدن آن (بیانات مورخه ۸۹/۱۲/۱۹)، اعتماد به دشمن و افتادن در دام لخبندها و حمایت‌های آن‌ها (بیانات مورخه ۹۰/۰۳/۱۴)

۲) فرصت‌ها: منظور از فرصت، وجود زمینه یا شانس مطلوب در محیط بیرونی برای یک فرد، سازمان و یا کشور است که با بهره‌برداری آن، می‌توان به نتایج یا عواید قابل توجهی دست یابد (چگینی، حسن، ۱۳۸۴: ۵۶). همچنین فرصت شرایطی است که به کشورها این توانایی را می‌دهد که با بهره‌گیری صحیح از آن‌ها، اهداف ملی خود را محقق و تهدیدات را دفع نمایند. باهدف تقویت و تداوم جنبش بیداری با استفاده از فرصت‌های محیطی موجود باید نقاط ضعف درون جنبش را بی‌اثر و خنثی نمود. فرصت‌های حرکت‌های بیداری اسلامی مسلمانان منطقه بنا به نظر نخبگان دفاعی کشور عمدتاً شامل موارد ذیل می‌باشد:

شکست راهبردهای آمریکا در منطقه و گسترش تنفر مردم (عراق، افغانستان و لبنان)، بحران اقتصادی و اجتماعی نظام سرمایه‌داری و جهان غرب، شکل‌گیری جنبش اعتراضی وال استریت در شهرهای آمریکا و اعتراضات متعدد در شهرهای اروپایی (انگلستان، اسپانیا، یونان، پرتغال، ایتالیا و...)، افزایش خودآگاهی و بیداری ملت‌ها در سراسر جهان، مردم دنیای غرب امروز به دنبال راه نجات از تمدن مادی هستند (بیانات مورخه ۸۹/۱۲/۰۱)، تظاهرات داخلی گسترده یهودیان علیه حکام رژیم صهیونیستی (اعتراضات سال ۲۰۱۱)، افزایش تقاضای جهانی به انرژی و افزایش قیمت حاملهای انرژی

تعاریف متغیر های اصلی: سیاستهای دفاعی و امنیتی: کلیه خط مشی ها و راههای کلی یک دولت (نظام) برای به کارگیری عناصر قدرت ملی به منظور برقراری امنیت ملی و مقابله و دفع تهدیدات دشمنان خارجی و رویارویی با تهدیدات ناشی از حوادث غیرمترقبه طبیعی (نوروزی، محمدتقی، ۱۳۸۵: ۴۲۴). **تهدید:** تهدید عبارتست از هر گونه نیت، قصد، حادثه و اقدامی که ثبات سیاسی و امنیت ملی کشوری را بخطر اندازد (تهامی، سید مجتبی، ۱۳۸۱: ۴۴) **فرصت:** الف) علم ، هنر و فن تدوین اجرا و ارزیابی تصمیمات اساسی در سازمان بطوریکه منجر به تامین اهداف شود. ب) مجموعه اقدامات مربوط به تعیین ماموریتها و اهداف سازمانی ، تحلیل محیط بیرونی و درونی سازمان (چگینی، حسن، ۱۳۸۴: ۵۶)

روش‌شناسی

در این تحقیق از روش توصیفی - تحلیلی استفاده شده و بر اساس آن متغیرهای محیط عملیاتی تنظیم و تحلیل گردیده است. برای تعیین حجم نمونه از روش نمونه‌گیری تصادفی طبقه‌ای و فرمول کوکران بهره گرفته شد که نهایتاً ۳۰ نفر تعیین گردیدند که پس از آن اقداماتی بدین شرح انجام گرفت: ۱- جمع‌آوری پرسشنامه اصلی تحقیق (مشمول بر یک ماتریس ۱۹*۱۹ که ستون یکم آن مؤلفه‌های فرصت و تهدید و سطر یکم آن مؤلفه‌های سیاست دفاعی ثبت شده است) از جامعه نمونه. ۲- ثبت داده‌های مربوط به تأثیر هر یک از مؤلفه‌های فرصت و تهدید بر سیاست دفاعی، امنیتی و تشکیل جداول فراوانی مربوطه و تعیین میانگین تأثیر هر یک از عوامل که در این رابطه ۱۹ جدول تهیه گردیده است و هر جدول نشانگر تأثیرات یک مؤلفه بر کل سیاست‌ها می‌باشد. ۳- رتبه‌بندی تأثیر هر کدام از مؤلفه‌ها بر کل سیاست‌ها بر اساس سطح میانگین به دست آمده. ۴- رتبه‌بندی میزان تأثیرپذیری هر کدام از سیاست‌های دفاعی، امنیتی از کل مؤلفه‌های تهدید و فرصت بر اساس نتایج به دست آمده از طریق فرمول فریدمن. ۵- تعیین عواملی که بیشترین و کمترین تأثیرات را بر سیاست‌های دفاعی، امنیتی می‌گذارد. در ادامه به منظور بررسی و تجزیه و تحلیل داده‌های به دست آمده به کمک پرسشنامه از فنون آمار استنباطی استفاده گردید. بدین صورت که در ابتدا جهت بررسی میزان فراوانی پاسخ‌های داده شده به سؤالات پرسشنامه از آزمون کای - اسکوئر استفاده گردید که در نتیجه با استفاده از میانگین به دست آمده، میزان تأثیر مؤلفه تهدید یا فرصت بر هر یک از سیاست‌های دفاعی، امنیتی مبتنی بر جدول مقیاس کیفی مشخص گردید. جامعه آماری تحقیق حاضر شامل ۳۰ نفر از اساتید و صاحب‌نظران دفاعی کشور بوده که به منظور آشنایی با جامعه پاسخ‌دهنده (۳۰ نفر) به سؤالات پرسشنامه، تعدادی سؤالات جمعیت‌شناختی تحت عنوان مدارک تحصیلی، سطح مدیریتی، و سابقه مدیریتی مطرح گردید که به کمک فنون آمار توصیفی نظیر فراوانی، درصد فراوانی و فراوانی تجمعی مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت که نتایج بدین شرح می‌باشد: دو نفر از پاسخ‌دهندگان دارای مدرک کارشناسی ارشد و ۲۸ نفر دارای مدرک دکتری بوده‌اند. سه نفر از پاسخ‌دهندگان دارای سطح مدیریتی میانی و ۲۷ نفر دارای سطوح مدیریتی یا فرماندهی عالی بوده‌اند. ۱۲/۹ درصد پاسخ‌دهندگان دارای سابقه خدمتی بین ۲۴-۲۰ سال، ۱۶/۱ درصد از پاسخ‌دهندگان دارای سابقه ۲۵-۲۰ سال و ۶۷/۷ درصد دارای سابقه بالای ۳۰ سال خدمت بوده‌اند.

تجزیه و تحلیل داده‌ها و یافته‌های تحقیق

الف) آنالیز جامعه آماری بر اساس آمار عددی:

جدول ۱- آمار عددی مرتبط با مدارک تحصیلی پاسخ‌دهندگان

نوع مدرک	فراوانی	درصد فراوانی	فراوانی تجمعی
کارشناسی ارشد	۲	۶/۵	۶/۵
دکتری	۲۸	۹۳/۵	۱۰۰
جمع کل	۳۰	۱۰۰	

جدول ۲- آمار عددی مرتبط با سطح مدیریتی پاسخ‌دهندگان:

سطوح مدیریتی	فراوانی	درصد فراوانی	فراوانی تجمعی
عملیاتی	۰	۰	۰
میانی	۳	۹/۷	۹/۷
عالی	۲۷	۹۰/۳	۱۰۰
جمع کل	۳۰	۱۰۰	

جدول ۳- آمار عددی مرتبط با سابقه مدیریتی:

سنوات خدمت	فراوانی	درصد فراوانی	فراوانی تجمعی
۲۰-۲۴	۴	۱۲/۹	۱۲/۹
۲۵-۳۰	۵	۱۶/۱	۳۰
بیش از ۳۰ سال	۲۱	۶۷/۷	۱۰۰
جمع کل	۳۰	۱۰۰	

ب) تحلیل و بررسی آماری تعیین میزان تأثیر فرصت‌ها و تهدیدات ناشی از بیداری اسلامی بر سیاست‌های دفاعی، امنیتی

- ۱- به منظور بررسی و تجزیه و تحلیل داده‌های به دست آمده به کمک پرسشنامه از فنون آمار استنباطی استفاده گردیده است.
- ۲- جهت بررسی میزان فراوانی پاسخ‌های داده شده به سؤالات پرسشنامه از آزمون کای - اسکوئر استفاده گردید که نتایج به تفکیک هر متغیر و شاخص مشخص شده است.
- ۳- شاخص‌های فرصت و تهدید (توسط نخبگان روایی سنجی شده) از منظر راهبردی که در این تحقیق مورد نظر است و در ادبیات تحقیق نیز آورده شده است.

- ۴- تهیه گزاره‌های استخراج‌شده از پدیده بیداری اسلامی در حوزه فرصت و تهدید برگرفته از بیانات مقام معظم رهبری (مدظله‌العالی) و تأیید نخبگان و مورد تأکید در ادبیات تحقیق.
- ۵- بررسی تأثیر مؤلفه‌های تهدید و فرصت (متغیر مستقل) بر ۱۹ سیاست دفاعی (متغیرهای وابسته) در قالب ۱۹ جدول با استفاده از آمار استنباطی و تعیین رتبه‌بندی تأثیرگذاری آن‌ها.
- ۶- مؤلفه‌های تهدید و فرصت (متغیر مستقل) منتج از ادبیات تحقیق که توسط نخبگان نیز روایی سنجی شده است عبارتند از:

۱-۶- تهدیدها

- ۱- غفلت بعد از پیروزی ۲- رعب از قدرت‌های جهانی و منطقه‌ای ۳- جلوگیری از الگو شدن جمهوری اسلامی ایران ۴- خطا در تحلیل قیام‌ها ۵- تلاش غرب جهت روی کار آوردن عناصر خود ۶- اعتماد بیش از حد به دشمنان ۷- ایجاد تفرقه بین مسلمانان ۸- ایجاد انحراف ۹- نفوذ در میان انقلابیون ۱۰- ایجاد بی‌ثباتی و تردید و یاس ۱۱- اغوا و فریب ۱۲- شبیه‌سازی انقلاب به صورت غیرحقیقی ۱۳- اسلام هراسی

۲-۶- فرصت‌ها

- ۱۴- شکست طرح جنوب غرب آسیایی آمریکا و بیداری ملت‌ها ۱۵- توسعه اسلام و دموکراسی اسلامی ۱۶- تغییر موازنه قدرت ۱۷- رهبری ایران ۱۸- فرهنگ و تفکر بسیجی ۱۹- وجود علمای شیعه

۷- سیاست‌های دفاعی (متغیرهای وابسته) مورد تأیید نخبگان و منتج از ادبیات تحقیق عبارتند از:

- ۱- تهدید در برابر تهدید و اقدام دفاعی متقابل ۲- اتکا بر مردم در دفاع و امنیت ۳- تناسب قدرت دفاعی با آرمانهای انقلاب ۴- آمادگی دفاعی بر اساس نیازهای آینده ۵- توسعه قدرت و بازدارندگی ۶- نفی سلاح‌های کشتار جمعی ۷- توسعه عمق بیرونی دفاع و امنیت ملی ۸- توسعه متوازن قدرت سخت و نرم ۹- دفاع همه‌جانبه ۱۰- تأکید بر دفاعی بودن راهبردها ۱۱- خوداتکایی در توسعه قدرت دفاعی ۱۲- ممنوعیت استقرار هرگونه پایگاه دفاعی خارجی ۱۳- توسعه پدافند غیرعامل ۱۴- تطابق آمایش سرزمینی با نیازهای دفاعی و ... ۱۵- توسعه اشراف و توانمندی جنگ اطلاعاتی ۱۶- تحکیم و ارتقاء امنیت پایدار و تضمین‌کننده ۱۷- تقویت و توسعه و نوسازی صنایع دفاعی ... ۱۸- تأکید بر غلبه حس ایرانی بودن بر حس قوم‌گرایی ... ۱۹- افزایش عمق راهبردی دفاعی امنیتی

ج- جمع‌بندی میزان تأثیر فرصت‌ها و تهدیدات ناشی از بیداری اسلامی بر سیاست‌های دفاعی امنیتی

ج.ا.ا.:

در این قسمت در ابتدا داده‌های به‌دست‌آمده در پرسشنامه با استفاده از فنون آمار استنباطی در قالب جداول تنظیم گردید و سپس جهت بررسی میزان فراوانی پاسخ‌های داده‌شده به سؤالات پرسشنامه از آزمون کای - اسکوئر استفاده شد که نتایج به تفکیک هر متغیر و شاخص به شرح زیر تعیین گردید:

۱- در خصوص تأثیرگذاری بر سیاست اتکا بر مردم در دفاع و امنیت، مقادیر میانگین‌های حاصله نشان می‌دهد که فرهنگ و تفکر بسیجی دارای بالاترین میانگین، ایجاد بی‌ثباتی در رتبه دوم و رهبری جمهوری اسلامی، وجود علمای شیعه، توسعه اسلام و دموکراسی اسلامی در رتبه بعدی و تلاش غرب برای روی کار آوردن عناصر خود کمترین میانگین را به خود اختصاص داده است.

۲- در خصوص تأثیرگذاری بر سیاست تناسب قدرت دفاعی با آرمان‌های انقلاب مقادیر میانگین‌های حاصله نشان می‌دهد که فرهنگ و تفکر بسیجی در رتبه نخست، رهبری جمهوری اسلامی در رتبه دوم و خطا در تحلیل قیام‌ها دارای پایین‌ترین رتبه است.

۳- در خصوص سیاست آمادگی دفاعی بر اساس نیازهای آینده، مقادیر میانگین‌های حاصله نشان می‌دهد که فرهنگ و تفکر بسیجی و رهبری جمهوری اسلامی دارای بیشترین تأثیر و کمترین میزان تأثیر مربوط به عامل خطا در تحلیل قیام‌ها می‌باشد.

۴- در خصوص سیاست توسعه قدرت بازدارندگی، میانگین‌های حاصله نشان می‌دهد که فرهنگ و تفکر بسیجی و رهبری جمهوری اسلامی به ترتیب دارای بیشترین تأثیر و کمترین میزان تأثیر مربوط به شاخص شبیه‌سازی انقلاب به صورت غیرحقیقی می‌باشد.

۵- در خصوص سیاست نفی سلاح‌های کشتار جمعی، مقادیر میانگین‌های حاصله نشان می‌دهد که تغییر موازنه قدرت، رهبری جمهوری اسلامی، فرهنگ و تفکر بسیجی و وجود علمای شیعه به ترتیب به ترتیب دارای بیشترین تأثیر و تلاش غرب جهت روی کار آوردن عناصر خود کمترین میزان تأثیر را به خود اختصاص داده است.

۶- در خصوص سیاست توسعه عمق بیرونی دفاع و امنیت ملی، مقادیر میانگین‌های حاصله نشان می‌دهد که رهبری جمهوری اسلامی، فرهنگ و تفکر بسیجی و ایجاد تفرقه بین مسلمانان در رتبه نخست تأثیر؛ و اغواء و فریب در رتبه آخر تأثیر بر روی توسعه عمق بیرونی دفاع و امنیت ملی قرار دارند.

۷- در خصوص سیاست توسعه متوازن قدرت سخت و نرم در دفاع و امنیت، مقادیر میانگین‌های حاصله نشان می‌دهد که تغییر موازنه قدرت، رهبری جمهوری اسلامی، فرهنگ و تفکر بسیجی به ترتیب در رتبه نخست، توسعه اسلام و دموکراسی اسلامی و جلوگیری از الگو شدن جمهوری اسلامی ایران در رتبه دوم و شاخص خطا در تحلیل قیام‌ها در رتبه آخر تأثیر قرار دارد.

۸- در خصوص سیاست دفاع همه‌جانبه، مقادیر میانگین‌های حاصله نشان می‌دهد که عامل رهبری جمهوری اسلامی؛ فرهنگ و تفکر بسیجی در رتبه نخست تأثیر و شاخص تلاش غرب جهت روی کار آوردن عناصر خود در رتبه آخر تأثیر بر روی دفاع همه‌جانبه قرار دارد.

۹- در خصوص سیاست تأکید بر دفاعی بودن راهبردها، مقادیر میانگین‌های حاصله نشان می‌دهد که شاخص رهبری جمهوری اسلامی؛ توسعه اسلام و دموکراسی و فرهنگ و تفکر بسیجی در رتبه نخست تأثیر و شاخص خطا در تحلیل قیام‌ها در رتبه آخر تأثیر بر تأکید بر دفاعی بودن راهبردها قرار دارد.

۱۰- در خصوص سیاست خوداتکایی در توسعه قدرت دفاعی، مقادیر میانگین‌های حاصله نشان می‌دهد که شاخص فرهنگ و تفکر بسیجی در رتبه نخست تأثیر و شاخص رهبری جمهوری اسلامی؛ در رتبه دوم و خطا در تحلیل قیام‌ها در رتبه آخر تأثیر بر خوداتکایی در توسعه قدرت دفاعی قرار دارد.

۱۱- در خصوص سیاست ممنوعیت استقرار هرگونه پایگاه نظامی در کشور، مقادیر میانگین‌های حاصله نشان می‌دهد که شاخص رهبری جمهوری اسلامی در رتبه نخست تأثیر و خطا در تحلیل قیام‌ها در رتبه آخر تأثیر بر ممنوعیت استقرار هرگونه پایگاه نظامی در کشور قرار دارد.

۱۲- در خصوص سیاست توسعه پدافند غیرعامل، مقادیر میانگین‌های حاصله نشان می‌دهد که شاخص رهبری جمهوری اسلامی در رتبه نخست تأثیر و خطا در تحلیل قیام‌ها در رتبه آخر تأثیر بر توسعه پدافند غیرعامل قرار دارد.

۱۳- در خصوص سیاست تطابق آمایش سرزمینی با نیازهای دفاعی و امنیتی، مقادیر میانگین‌های حاصله نشان می‌دهد که شاخص رهبری جمهوری اسلامی در رتبه نخست تأثیر و خطا در تحلیل قیام‌ها در رتبه آخر تأثیر بر تطابق آمایش سرزمینی با نیازهای دفاعی و امنیتی قرار دارد.

۱۴- در خصوص سیاست توسعه اشراف و توانمندی اطلاعاتی، مقادیر میانگین‌های حاصله نشان داده شده است که شاخص *اسلام‌هراسی* در رتبه نخست تأثیر و وجود علمای شیعه در رتبه آخر تأثیر بر توسعه اشراف و توانمندی اطلاعاتی قرار دارد.

۱۵- در خصوص سیاست تحکیم و ارتقاء امنیت پایدار، فراگیر و تضمین‌کننده اهداف و منافع ملی، مقادیر میانگین‌های حاصله نشان داده شده است که شاخص رهبری جمهوری اسلامی در رتبه نخست تأثیر و اعتماد بیش‌ازحد به دشمنان در رتبه آخر تأثیر بر تحکیم و ارتقاء امنیت پایدار، فراگیر و تضمین‌کننده اهداف و منافع ملی قرار دارد.

۱۶- در خصوص سیاست تقویت و توسعه و نوسازی صنایع دفاعی کشور با تأکید بر گسترش تحقیقات و سرعت داده به انتقال فناوری‌های پیشرفته، مقادیر میانگین‌های حاصله نشان داده شده است. شاخص رهبری جمهوری اسلامی در رتبه نخست تأثیر و دو شاخص اعتماد بیش‌ازحد به دشمنان و شبیه‌سازی انقلاب به صورت غیرحقیقی در رتبه آخر تأثیر بر تقویت و توسعه و نوسازی صنایع دفاعی کشور با تأکید بر گسترش تحقیقات و سرعت داده به انتقال فناوری‌های پیشرفته قرار دارند.

۱۷- در خصوص سیاست تأکید بر غلبه حس ایرانی بودن بر حس قوم‌گرایی در تأمین امنیت، مقادیر میانگین‌های حاصله نشان داده شده است که شاخص رهبری جمهوری اسلامی در رتبه نخست تأثیر و دو شاخص رعب از قدرتهای جهانی و منطقه‌ای و اغوا و فریب در رتبه آخر تأثیر بر تأکید بر غلبه حس ایرانی بودن بر حس قوم‌گرایی در تأمین امنیت قرار دارند.

۱۸- در خصوص سیاست افزایش عمق راهبردی دفاعی و امنیتی، مقادیر میانگین‌های حاصله نشان داده شده است که شاخص رهبری جمهوری اسلامی در رتبه نخست تأثیر و خطا در تحلیل قیام‌ها در رتبه آخر تأثیر برافزایش عمق راهبردی دفاعی و امنیتی قرار دارند.

در یک جمع‌بندی کلی مطابق جدول زیر، در حوزه تهدید بالاترین عامل ایجاد تفرقه بین مسلمانان و عامل خطا در تحلیل قیام‌ها به دشمنان پایین‌ترین میانگین تأثیر بر کل سیاست‌های دفاعی امنیتی را داشته است:

تعیین میزان تأثیر فرصت‌ها و تهدیدات ناشی از بیداری اسلامی بر سیاست‌های دفاعی امنیتی

ج. ا. ا. (با تأکید بر آراء و اندیشه‌های حضرت امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی))

جدول ۴- بالاترین عامل ایجاد تفرقه بین مسلمانان و عامل خطا در تحلیل قیام‌ها به دشمنان

رتبه‌بندی	میانگین تأثیر بر کل سیاست‌های دفاعی امنیتی	عامل تهدید	ردیف
۱	۳,۵۳	ایجاد تفرقه بین مسلمانان	۱
۲	۳,۲۹	رعب از قدرت‌های جهانی و منطقه‌ای	۲
۳	۳,۱۸	ایجاد بی‌ثباتی و تردید و یأس	۳
۴	۳,۱۴	جلوگیری از الگو شدن جمهوری اسلامی ایران	۴
۵	۳,۱۳	اسلام‌هراسی	۵
۶	۳,۱۲	تلاش غرب جهت روی کار آوردن عناصر خود	۶
۷	۳,۱۱	نفوذ در میان انقلابیون	۷
۸	۳,۰۸	اغوا و فریب	۸
۹	۲,۹۵	شبیه‌سازی انقلاب به صورت غیرحقیقی	۹
۱۰	۲,۹	اعتماد بیش از حد به دشمنان	۱۰
۱۱	۲,۸۸	ایجاد انحراف	۱۱
۱۲	۲,۸۶	غفلت بعد از پیروزی	۱۲
۱۳	۲,۵۸	خطا در تحلیل قیام‌ها	۱۳

در حوزه فرصت دو عامل فرهنگ و تفکر بسیجی و شکست طرح جنوب غرب آسیای آمریکا و بیداری ملت‌ها به ترتیب بالاترین و پایین‌ترین تأثیر بر کل سیاست‌های دفاعی امنیتی به شرح ذیل را داشته است:

جدول ۵- دو عامل فرهنگ و تفکر بسیجی و شکست طرح جنوب غرب آسیای آمریکا و بیداری ملت‌ها

رتبه‌بندی	میانگین تأثیر بر کل سیاست‌های دفاعی امنیتی	عامل فرصت	ردیف
۱	۴,۰۹	فرهنگ و تفکر بسیجی	۱
۲	۴,۰۶	رهبری ایران	۲
۳	۳,۹۱	تغییر موازنه قدرت	۳
۴	۳,۸۹	توسعه اسلام و دموکراسی اسلامی	۴
۵	۳,۷۴	وجود علمای شیعه	۵
۶	۳,۷۱	شکست طرح جنوب غرب آسیای آمریکا و بیداری ملت‌ها	۶

نتیجه‌گیری و پیشنهاد

الف- نتیجه‌گیری:

۱- اهداف مطلوب جنبش در کوتاه‌مدت: در حالت مطلوب باید سقوط نظام‌های حاکم و

سپس «واژه‌سازی»، «نهادسازی» و «نظام‌سازی» باشد (بیانات مورخه ۹۰/۰۷/۲۴).

۲- هدف مطلوب جنبش در بلندمدت: این جنبش می‌بایست تحقق وحدت، عزت و اقتدار امت

اسلام و حرکت به سمت تأسیس «تمدن نوین اسلامی» را پیگیری نماید. پایه‌های این تمدن

اسلامی نوین هم عبارت‌اند از: دین اسلام، عقلانیت، علم و اخلاق (بیانات مورخه ۹۰/۰۶/۲۶).

ب- پیشنهادها:

با توجه به مجموعه فرصت‌ها و تهدیدات بیداری اسلامی می‌توان راهبردهای ذیل را پیشنهاد نمود:

- لزوم ارتباط‌گیری، حرف زدن و روحیه دادن و روحیه گرفتن مسلمانان با یکدیگر (بیانات مورخه

۹۰/۰۷/۱۱)

- تعامل فکری و همکاری با برادران اخوانی منطقه

- تقویت پیوندها با علماء و بزرگان فکری و مذهبی کشورهای اسلامی

- تشویق مشارکت حداکثری در انتخابات پس از سقوط نظام‌های دیکتاتوری

- ادامه مقاومت و تلاش برای آزادی فلسطین

- مقابله مؤثر با توطئه غرب در ترویج اسلام‌ستیزی، شیعه‌ستیزی و ایران‌هراسی (بیانات مورخه ۸۹/۱۰/۱۹)

- افشای سیاست‌های دوگانه رسانه‌های غربی در خصوص تحولات منطقه و جهان

- لزوم شکل‌گیری مجلس‌های مردمی و مشارکت همه اقشار در رأی‌گیری

- ضرورت تغییر در مناسبات اجتماعی و ایفای نقش مردم در فرایندهای تصمیم‌گیری

- برقراری حاکمیت قانون، پارلمان منتخب، جامع مدنی مقتدر، پایان تبعیض علیه گروه‌های مسلمان

- تأسیس سازمان مستقل حقوق بشر از سوی کشورهای اسلامی

- افشای ماهیت پلید و ضد اسلامی رژیم سعودی و ارتباط دوستانه آن با دشمنان جهان اسلام

- حمایت از اسلام‌گرایان میانه‌رو برای کنار زدن اسلام‌گرایان افراطی

- لزوم توجه به نقش افکار عمومی به‌خصوص دنیای غرب و تأثیرگذاری بر آن

- استفاده از قابلیت‌های سایبری و فضای مجازی

- لزوم راه‌اندازی رسانه‌های جدید و مستقل در هر یک از کشورهای اسلامی

- لزوم ایجاد شبکه‌های مجازی و حقیقی میان نخبگان و توده‌های کشورهای اسلامی

- شناخت ماهیت قیام‌ها در هر کشور و برنامه‌ریزی برای هر کشور بر اساس اقتضات آن

تعیین میزان تأثیر فرصت‌ها و تهدیدات ناشی از بیداری اسلامی بر سیاست‌های دفاعی امنیتی

ج. ا. ا. (با تأکید بر آراء و اندیشه‌های حضرت امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی))

- افزایش سکوت جامعه جهانی در برابر نقض حقوق انسانی (به‌عنوان نمونه در بحرین)
- لزوم تحلیل منسجم اوضاع، تعامل، هم‌افزایی و هماهنگی در عملکردها و تصمیم‌سازی‌ها
- تشدید فشارهای حقوقی و روانی بر حکومت‌هایی که در مقابل اراده ملت‌ها ایستادگی می‌کنند.
- سفر دیپلمات‌ها به اروپا برای تقویت نگاه حقوق بشری اروپا به موضوع بحرین و یمن
- جریان سازی رسانه‌ای قوی علیه سکوت غرب و اقدامات سرکوبگرانه آل سعود

راهبردهای پیشنهادی بلندمدت:

- گفتمان سازی فرهنگی در سطح جهان مبتنی بر اسلام ناب
  - معرفی آرمان‌ها و گفتمان انقلاب اسلامی و شخصیت و اندیشه‌های امام خمینی (ره) و مقام معظم رهبری حضرت امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی)
  - معرفی پیام‌ها، دستاوردها و الگوهای موفق جمهوری اسلامی ایران در سطح جهان
  - بهره‌گیری متوازن و مؤثر از ظرفیت‌های تبلیغی- دینی، رسانه‌ای، محیط مجازی، علمی-آموزشی و هنری و سازمان‌های مردم‌نهاد
  - معرفی و اشاعه ارزش‌ها، آثار و دستاوردهای فرهنگ و تمدن اسلامی- ایران
  - گسترش اخوت و وحدت اسلامی و تقریب مذاهب اسلامی
  - گسترش خودباوری و بیداری اسلامی و ساماندهی جبهه متحد امت اسلام در مقابل استکبار
  - تأکید بر وحدت حول آموزه‌های اسلام و قرآن به‌جای وحدت در قالب قبیله و عشیره
  - ریشه‌یابی و تلاش برای از بین بردن افراط‌گری مذهبی، تعصب، انحصارگرایی و تکفیر
  - تقویت روحیه انقلابی در استفاده از ظرفیت‌های مناسبی همچون حج و نماز جماعت
  - تقویت و ترویج اندیشه اسلام سیاسی جهان‌شمول
- رهبر معظم انقلاب (مدظله‌العالی) با تشریح دشمنی‌های استکبار جهانی علیه ملت‌های منطقه می‌فرمایند: «می‌خواهند ملت‌های این منطقه، از لحاظ فرهنگی، مقلد محض اروپایی‌ها باشند؛ از لحاظ نظامی، ذلیل و آسیب‌پذیر و ضعیف باشند؛ از لحاظ اخلاقی، فاسد باشند، دچار انحطاط‌های گوناگون اخلاقی باشند؛ از لحاظ مذهبی هم کاملاً سطحی و قانع به مذهب فردی و احیاناً مذهب تشریفاتی باشند. در تحلیل‌های جهانی سعی می‌کنند عامل اصلی این قیام‌ها ندیده گرفته شود. اشاره می‌کنند به مسائل اقتصادی و غیر اقتصادی- که البته مؤثر است- اما عامل اصلی این حرکت عظیم مردم، احساس تحقیری است که در مردم از وضعیت سران خود به وجود آمد (بیانات مورخه ۸۹/۱۱/۱۵) ضمناً می‌فرمایند: «دسائس و دخالت‌های استکبار موجب شده ملت‌های مسلمان با یکدیگر دست برادری ندهند و یکدیگر را درک نکنند» (بیانات مورخه ۸۹/۱۲/۰۲).

بایدها و نبایدها:

- بیداری و هشیاری و غافل نشدن از واقعیات قضایای اخیر (بیانات مورخه ۸۹/۱۰/۱۹)
- اتحاد و یکپارچگی، به مثابه سلاح مهم ملت‌ها در مواجهه با ابرقدرت‌ها و حکام مزدور
- پرهیز شدید از سست شدن عزم راسخ و متوقف نکردن این حرکت مبارک (پیام مورخه ۹۰/۰۸/۱۴)
- لزوم شکل‌گیری افق مفهومی مشترک بین نخبگان جهان اسلام در خصوص بیداری اسلامی
- ممنوعیت اقدامات خشونت‌بار و تروریستی
- پرهیز از ایجاد بوروکراسی سازمانی و مصلحت‌گرایی تشکیلاتی در جنبش و دولت‌های برآمده از آن
- پرهیز از ناامیدی و سستی و کاهلی «لاتهنوا فی ابتغاء القوم ان تکنوا تألمون تألمون فأنهم یألمون کما تألمون و ترجون من الله ما لایرجون» (سوره نساء، آیه ۱۰۴)
- هوشیاری در برابر حيله مستکبران بین‌المللی و قدرت‌هایی که از این قیام‌ها لطمه دیده‌اند. (پیام مورخه ۹۰/۰۸/۱۴)
- سرگرم نشدن به دستاوردهای این مقطع (پیام مورخه ۹۰/۰۸/۱۴)
- ضرورت توجه به شعارها و مطالبات مردم (مصر، بحرین، یمن و ...)
- لزوم مراقبت جوانان، روشنفکران و عالمان دینی برای ممانعت از ترس و طمع و غفلت انقلابیون (پیام مورخه ۹۰/۰۸/۱۴)
- لزوم توجه به جوانان، به جوانان اعتماد کنید و اعتماد به نفس بدهید. (بیانات مورخه ۹۰/۰۷/۰۹)
- باید علمای دین و الازهر شریف نقش خود را کاملاً برجسته کنند، مردم توقع دارند. (بیانات مورخه ۸۹/۱۱/۱۵)
- حساس بودن به حوادث اخیر و تحلیل درست موضوع از سوی اساتید دانشگاه‌ها. (بیانات مورخه ۹۰/۰۶/۰۲)
- عدم خودمحوری و لزوم ارتباط با دیگران
- پرهیز از بروز اختلاف و به جان هم افتادن انقلابیون و رخنه در پشت جبهه. (بیانات مورخه ۹۰/۰۴/۰۹)
- مرعوب شدن از هیمنه ظاهری مستکبران. (بیانات مورخه ۹۰/۰۶/۲۶)
- عدم احساس تمام شدن کار با سقوط حاکم وابسته، فاسد و دیکتاتور. (بیانات مورخه ۹۰/۰۶/۲۶)
- پرهیز از اختلافات مذهبی، قومی، نژادی و قبیله‌ای
- پرهیز از پذیرش الگوهای لائیک، لیبرال، ملی‌گرا و مارکسیستی در مرحله نظام‌سازی
- دوری از تحجر، قشری‌گری و تعصبات جاهلانه و افراطی
- بازخوانی دائمی اصول انقلاب و تطبیق آن‌ها با محک‌های اسلام و حفظ آن‌ها از انحراف. (بیانات مورخه ۹۰/۰۶/۲۶)

ج. ا. ا. (با تأکید بر آراء و اندیشه‌های حضرت امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی))

- مغرور شدن و دشمن را غافل دانستن. (بیانات مورخه ۹۰/۰۶/۲۶)
- همفکری و همگرایی میان گروه‌های مختلف سیاسی - مذهبی معارض
- توجه به شرایط، اقتضائات و تجربیات سیاسی گروه‌ها و احزاب اسلامی پیروز انتخابات
- کمک به فرایند دولت سازی توسط جریان‌های اسلامی از جمله اخوان المسلمین مصر به‌عنوان الگویی در برابر مدل وهابی گری عربستان
- لزوم پرهیز از اقدامات نسنجیده و زمینه‌ساز مداخله نظامی بیگانگان
- لزوم افشای تصویر مجازی که غرب برای هر یک از این کشورها ساخته است و لزوم تبیین تصویر حقیقی هر کشور (مقابله با تصویرسازی مجازی)
- توجه به دغدغه‌های رفاهی و اجتماعی مردم
- تأکید بر اشتراکات دینی و اسلامی و پرهیز از طرح موضوعات و مباحث اختلاف‌زا
- توجه به ظرفیت‌های غیردولتی و مردمی برای تعامل با ملل مسلمان منطقه
- واکنش علماء و مراجع جهان اسلام به نقض گسترده حقوق بشر در بحرین
- لزوم معرفی پیام انقلاب اسلامی و موفقیت‌های ۳۲ ساله نظام
- ارسال پیام متین و منطقی انقلاب و نظام جمهوری اسلامی ایران به ملت‌ها و دولت‌های منطقه از سوی مسئولان کشور. (بیانات مورخه ۹۰/۰۳/۰۸)

پیشنهاد‌های اجرایی:

- ۱) کمیته‌ای دائمی تحت عنوان «کمیته مطالعات جریان‌های اسلامی و پیامدهای آن» در دانشگاه عالی دفاع ملی تشکیل و به رصد و مطالعات تخصصی در این زمینه بپردازد.
- ۲) با عنایت به ناکافی بودن ادبیات موضوع و همچنین سایر محدودیت‌ها در این زمینه لزوم تبیین پایان‌نامه‌ها و کارهای مطالعاتی در دانشگاه کماکان محسوس است.
- ۳) با تعریف پروژه‌ها و تحقیقات کاربردی، راهبردهای پیشنهادی مقام معظم رهبری برای بهره‌گیری از فرصت‌ها و مقابله با تهدیدات ناشی از بیداری اسلامی مورد توجه جدی قرار گیرد.
- ۴) نتایج حاصل از این تحقیق به سیاستمداران حوزه دفاع و امنیت کشور ارجاع تا در شرایط لزوم جهت اتخاذ تصمیمات راهبردی بکار گرفته شود.
- ۵) از نتایج این تحقیق برای برون‌رفت از مسائل جهان اسلام در مقابل جریان‌های افراطی بهره‌گیری کافی و وافی به عمل آید.

فهرست منابع:

- خمینی، روح الله (امام) (۱۳۷۸)، صحیفه امام خمینی (رضی الله عنه)، تهران، موسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی (رضی الله عنه) چاپ اول، جلد ۱۳
- بیانات مقام معظم رهبری حضرت امام خامنه ای (مد ظله العالی) در:
- دیدار نمایندگان مجلس شورای اسلامی، ۹۰/۰۳/۰۸
  - نخستین اجلاس بیداری اسلامی، ۹۰/۰۶/۲۶
  - حرم مطهر امام خمینی (رضی الله عنه)، ۹۰/۰۳/۱۴
  - دیدار مسئولان نظام، میلاد پیامبر (ص) ۸۹/۱۲/۰۲
  - دیدار با مردم استان فارس ۹۰/۰۲/۰۳
  - کنفرانس وحدت اسلامی، ۸۹/۱۲/۰۱
  - دیدار نمایندگان مجلس شورای اسلامی، ۹۰/۰۳/۰۸
  - دیدار با مردم استان فارس ۹۰/۰۲/۰۳
  - خطبه‌های نماز جمعه، ۸۹/۱۱/۱۵
  - سفر به آذربایجان شرقی، ۸۹/۱۱/۲۷
  - مبعث رسول اکرم ۹۰/۰۴/۰۹
  - حرم رضوی، ۹۰/۰۱/۰۱
  - دیدار با خبرگان، ۹۰/۰۶/۱۷
  - دیدار با خبرگان، ۸۹/۱۲/۱۹
  - دیدار سفرا و رؤسای نمایندگی‌های ایران در خارج کشور، ۹۰/۱۰/۰۷
  - دیدار اساتید دانشگاه، ۹۰/۰۶/۰۲
  - دیدار مسئولان نظام در روز عید مبعث رسول (ص)، ۹۰/۰۴/۰۹
  - سفر به قم، ۸۹/۱۰/۱۹
  - پیام به کنگره عظیم حج، ۹۰/۰۸/۱۴
  - همایش انتفاضه فلسطین، ۹۰/۰۷/۰۹
  - سفر به کرمانشاه، ۹۰/۰۷/۲۴
  - دیدار کارگزاران حج، ۹۰/۰۷/۱۱
  - دیدار مردم ۱۳۸۸/۱۱/۳۰
  - دیدار مردم، ۸۸/۱۲/۱۷
  - حرم رضوی، ۹۱/۱/۱
  - دیدار کارگزاران نظام، ۱۳۷۸/۴/۲۱
  - حرم رضوی، ۱۳۷۹/۱/۱

- دیدار کارگزاران نظام، ۹۰/۸/۱۹

- دیدار مردم، ۹۰/۸/۱۹

- حرم رضوی، ۹۱/۱/۱

- حرم رضوی، ۹۲/۱/۱

- دیدار مردم، ۶۸/۶/۲۶

- دیدار مردم، ۸۷/۸/۸

- دیدار مردم، ۶۹/۹/۲۶

- دیدار مردم، ۶۸/۹/۲۰

- دیدار مردم، ۸۵/۸/۱۷

- دیدار مردم، ۷۰/۸/۳۰

- آ. مراد و همکاران (۱۳۸۹)، "نهضت بیدارگری در جهان اسلام"، ترجمه سیدمهدی جعفری، تهران، شرکت سهامی انتشار

- تهامی، سیدمجتبی، (۱۳۸۱)، "امنیت ملی"، جلد اول، چاپ اول، تهران: نشر آجا

- چگینی، حسن (۱۳۸۴)، "نظام مدیریت استراتژیک دفاعی"، تهران، نشر آجا

- جعفری، سیدمهدی (۱۳۸۴) "نهضت بیدارگری در جهان اسلام"، تهران، شرکت سهامی انتشارات

- جمعی از اندیشمندان (۱۳۸۴). "بیداری اسلامی، چشم‌انداز آینده و هدایت آن"، تهران، معاونت فرهنگی مجمع جهانی تقریب مذاهب اسلامی

- جمعی از نویسندگان (۱۳۸۵). "انقلابی متمایز: جسارت‌هایی در انقلاب اسلامی"، قم، انتشارات دفتر تبلیغات اسلامی حوزه علمیه قم

- سالار، محمد (۱۳۸۳). "عرب و بیداری اسلامی"، فصلنامه اندیشه انقلاب اسلامی، شماره ۱۰، تابستان ۱۳۸۳.

- ستوده، محمد (۱۳۸۰). "بیداری اسلامی" مجله علوم سیاسی، شماره ۱۶، زمستان ۱۳۸۰

- شیبانی فر، محمدحسن (۱۳۸۳). "بیداری اسلامی و موانع آن در اندیشه امام خمینی (مدظله العالی)"، فصلنامه اندیشه انقلاب اسلامی، شماره ۱۰، تابستان ۱۳۸۳.

- شیروودی، مرتضی (۱۳۸۸). "انقلاب اسلامی و بیداری اسلامی (تأثیرگذاری و نمونه‌ها)"،

فصلنامه علمی-پژوهشی مطالعات انقلاب اسلامی / سال پنجم، شماره ۱۶، بهار ۱۳۸۸

- صحیفه امام (۱۳۶۸). جلد ۱۳، تهران، مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی

- صوفی نیارکی، تقی (۱۳۹۱). "بیداری اسلامی (هویت تمدنی و چالش‌های پیشرو)"، تهران، انتشارات نهضت نرم‌افزاری

- طاهرزاده، اصغر (۱۳۸۹). "جایگاه اشرافی انقلاب اسلامی در فضای مدرنیسم"، اصفهان، لب المیزان
- طاهرزاده، اصغر (۱۳۸۸). "انقلاب اسلامی بازگشت به عهد قدسی"، اصفهان، لب المیزان
- کلبعلی، فرزاد (۱۳۹۰). "سیاست خارجی آمریکا در جنوب غرب آسیا و جنبش‌های مردمی جدید"، مرکز تحقیقات استراتژیک
- حسینی، کیوان، درودی، مسعود، (۱۳۸۸)، "رویکرد «دفاع همه‌جانبه» در چارچوب تفکر دفاعی امام (علیه‌السلام)"، مجله سیاست دفاعی، دوره ۶۶، شماره دوم
- محمدی، منوچهر (۱۳۸۷). "انقلاب اسلامی: زمینه‌ها و پیامدها"، قم، نشر معارف
- می‌سون، تیری (۱۳۹۰)، "گفتگو با متفکر فرانسوی"، نشریه اسلام تایمز، تابستان ۱۳۹۰
- نجفی، موسی (۱۳۸۷). "انقلاب فرا مدرن و تمدن اسلامی، (موج چهارم بیداری اسلامی)"، تهران، موسسه مطالعات تاریخ معاصر ایران
- نجفی، موسی (۱۳۹۰). "بیداری اسلام و تمدن برتر"، تهران، موسسه مطالعات تاریخ معاصر ایران
- نوروزی، محمدتقی، (۱۳۸۵)، "فرهنگ دفاعی امنیتی"، تهران، انتشارات سنا
- ولایتی، علی‌اکبر (۱۳۸۴). "فرهنگ و تمدن اسلامی"، قم، نشر معارف

